

Review

Role of Father-child Attachment and Influential Factors in Child Development: A Narrative Review

Marzieh Ghoreyshi¹, Samaneh Behzadpoor^{2*}, Mohammad Reza Mohseni³

1. Master of Clinical Family Psychology, Department of Psychology, Humanities Faculty, University of Science and Culture, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor of Clinical Psychology, Department of Psychology, Humanities Faculty, University of Science and Culture, Tehran, Iran.

3. Master of Clinical Family Psychology, Department of Psychology, Humanities Faculty, University of Science and Culture, Tehran, Iran.

*Corresponding Author: E-mail: Samaneh_Behzadpoor@yahoo.com

(Received 30 December 2023; Accepted 16 May 2024)

Abstract

Given the alarming statistics regarding children's psychological disorders, there is a growing interest in studying child development. Secure attachment, effective family functioning, and positive parenting play a significant role in child development. Therefore, the present research aimed to review the role of fathers in child development, factors influencing father-child attachment, and its developmental consequences. In order to conduct this investigation, an extensive search was conducted in various English databases such as Scopus, Science Direct, and PubMed, as well as domestic databases including the Scientific Information Center of Universities, National Journal Database, Comprehensive Portal of Humanities Sciences, and the Scientific Jihad Center. The search spanned from 2000 to 2023, using specific keywords pertinent to the study's main topic. The search resulted in a total of 123 articles, among which 86 papers were ultimately included for analysis. The results revealed the role of fathers and father-child attachment in child development. Additionally, factors affecting father-child attachment were classified into four main categories: 1) factors related to the child, 2) factors related to the father, 3) factors related to the family, and 4) cultural factors. Furthermore, the developmental consequences of father-child attachment were identified in three main categories: 1) socio-emotional development, 2) cognitive-linguistic development, and 3) Psychopathology and behavioral problems. These factors indicate that fathers are also important figures in their children's attachment and have a significant role in their cognitive, emotional, and social development through positive interactions with their children. Therefore, with a better understanding of the father-child attachment relationship and identifying the influential factors and consequences, it is possible to improve the father-child relationship and design educational and therapeutic interventions that focus on fathers to prevent and treat children's emotional and behavioral problems.

Keywords: Attachment, Child Development, Father-child Relationship.

ClinExc 2024;13(38-55) (Persian).

مرضیه قریشی^۱، سمانه بهزادپور^{۲*}، محمدرضا محسنی^۳

چکیده

با توجه به آمارهای هشداردهنده درباره اختلال‌های روان‌شناختی کودکان، علاقه به بررسی تحول کودک به شدت افزایش یافته است. دل‌بستگی ایمن و کارکرد مؤثر خانواده و والدگری مثبت نقش بسیار چشمگیری در تحول کودک دارد. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف مرور نقش پدر در تحول کودک، عوامل مؤثر بر دل‌بستگی پدر-کودک و پیامدهای تحولی دل‌بستگی پدر-کودک صورت گرفت. این مطالعه از طریق جست‌وجوی مقالات در پایگاه‌های اطلاعاتی انگلیسی Scopus، Sciencedirect و PubMed و پایگاه‌های داخلی مرکز اطلاعات علمی دانشگاهی، بانک اطلاعات نشریات کشور، پرتال جامع علوم انسانی و پایگاه مرکز علمی جهاد دانشگاهی در بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۳۷۸ (۲۰۲۳-۲۰۰۰) با کلیدواژه‌های تخصصی صورت گرفته است. حاصل جست‌وجو تعداد ۱۲۳ مقاله بود که نهایتاً ۸۶ مقاله به مطالعه وارد شدند. نتایج حاصل از این بررسی نقش پدر و دل‌بستگی پدر-کودک در تحول کودک را آشکار کرد. همچنین، عوامل تأثیرگذار بر دل‌بستگی پدر-کودک را در چهار دسته کلی طبقه‌بندی کرد که عبارت‌اند از: ۱. عوامل مربوط به کودک؛ ۲. عوامل مربوط به پدر؛ ۳. عوامل مربوط به خانواده؛ ۴. عوامل فرهنگی. علاوه بر این، پیامدهای تحولی دل‌بستگی پدر-کودک را در سه دسته کلی تحول اجتماعی-هیجانی، تحول شناختی-کلامی و آسیب روانی و مشکلات رفتاری شناسایی کرد. این عوامل نشان می‌دهند که پدران نیز نگاره‌ی دل‌بستگی فرزندانشان هستند و به واسطه‌ی تعاملات مثبت با کودکان، نقش بسزایی در پیامدهای شناختی، هیجانی و اجتماعی آن‌ها دارند؛ پس با درک بهتر رابطه‌ی دل‌بستگی پدر-کودک و شناسایی عوامل مؤثر بر آن و پیامدهایی که به دنبال دارد، می‌توان به بهبود رابطه‌ی پدر-کودک کمک کرد و با تأکید ویژه بر نقش پدران، می‌توان بسته‌های آموزشی و مداخلات درمانی‌ای طراحی کرد که به پیشگیری از مشکلات رفتاری و هیجانی کودکان و درمان مؤثرتر این مشکلات بینجامد.

واژه‌های کلیدی: تحول کودک، دل‌بستگی، رابطه پدر-کودک.

۱. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی خانواده، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.
۲. استادیار روانشناسی بالینی، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.
۳. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی خانواده، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

E-mail: Samaneh_Behzadpoor@yahoo.com

*نویسنده مسئول: تهران، دانشگاه علم و فرهنگ، دانشکده علوم انسانی، گروه روانشناسی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۹ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات: ۱۴۰۳/۰۱/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۷

مقدمه

تحول اجتماعی و هیجانی کودکان از بدو تولد آغاز می‌شود و مؤلفه‌های سازنده‌ی مهمی برای رشد آن‌ها و موفقیتشان در آینده به شمار می‌رود (۱). نتیجه‌ی مطالعات نشان می‌دهد که مجموعه‌ای از عوامل بر تحول کودک اثرگذار است. از جمله‌ی این عوامل می‌توان به عوامل مربوط به فرزندپروری، عوامل مربوط به کودک، عوامل مربوط به والدین و عوامل فرهنگی اشاره کرد (۲). همچنین، تجارب اولیه‌ی دوران کودکی اهمیت ویژه‌ای در تحول کودک دارند؛ زیرا اساس تبادل‌های بعدی او با محیط را فراهم می‌آورند. کودک تجربه‌های جدید خود را بر اساس تجربه‌ای که از نزدیکی هیجانی در اولین روابطش دارد، تفسیر و خلق می‌کند (۳). یکی از تجربیات اولیه‌ی مهم در زندگی کودکان، تعامل والد و کودک است. سال‌های اولیه‌ی زندگی و رابطه‌ی والد-کودک تغییرات درخور توجهی در ظرفیت نوزادان برای تنظیم هیجان و مکانیسم‌های مربوط به آن به همراه دارد (۴). فرایبرگ (۵) می‌نویسد: «هویت شخصی ما که مرکز انسانیتمان است، از طریق پیوندهای اولیه‌ی کودک و والدین به دست می‌آید.»

در این میان، یکی از زمینه‌های مهم مطالعه‌ی والدگری مفهوم دل‌بستگی است؛ زیرا با زندگی روزمره‌ی والد و کودک گره خورده است (۶). در سال‌های اولیه، روابط دل‌بستگی روابط برجسته و مؤثر در زندگی کودک به شمار می‌آید. این روابط زمینه را برای تفسیرهای هیجانی و شناختی از تجارب اجتماعی و غیراجتماعی فراهم می‌کند. همچنین، روابط دل‌بستگی زمینه‌ساز رشد زبان، کسب معنا درباره‌ی خود و دیگران در موقعیت‌های پیچیده‌ی اجتماعی، مقبولیت کودک و یادگیری فرهنگ است (۷). نظریه‌ی دل‌بستگی بالبی مطرح کرد که نوزادان در سال اول زندگی خود، رابطه‌ای خاص و پایدار با مراقبان اصلی‌شان ایجاد می‌کنند و تعاملات خود را با افراد مهم به‌عنوان «مدل‌های کاری درونی دل‌بستگی»^۱ درونی می‌کنند که به معنای بازنمایی ذهنی^۲

کودک از خود و افراد مهم زندگی‌اش است. این مدل‌های کاری درونی دل‌بستگی بعداً به‌عنوان «سبک‌های دل‌بستگی» منحصربه‌فرد در طول تعاملات اجتماعی تا بزرگ‌سالی آشکار می‌شوند (۸).

موضوع حائز اهمیت دیگر این است که نوزادان هم به پدران و هم به مادران دل‌بستگی پیدا می‌کنند (۹). اگرچه تاکنون بیشتر پژوهش‌ها درباره‌ی روابط دل‌بستگی والد-کودک عمدتاً مادران را بررسی کرده است، به‌تازگی علاقه به بررسی دل‌بستگی پدر و کودک افزایش یافته است و تحقیقات بر نقش مهم پدر بر تحول و سازگاری بعدی کودک تأکید دارند (۱۰-۱۲). پیشرفت‌های نظری اخیر و افزایش تحقیقات تجربی توجه بیشتر روان‌شناسان تحولی را بر نقش پدر در تحول کودک معطوف کرده است (۱۳). بااین‌حال، نظریه‌ی دل‌بستگی و تحقیقات در بررسی کامل‌تر و کاوش دل‌بستگی پدر-کودک گند پیش رفته است. شاید زمانی این بی‌توجهی به پدران، به‌ویژه در دوران نوباوگی، با توجه به مشارکت کمتر آن‌ها در والدگری برای نوزادان و کودکان نوپا نسبت به مادران قابل درک بود، اما افزایش چشمگیر مشارکت اولیه‌ی پدران در فرزندپروری در بسیاری از جوامع در سرتاسر جهان، مستلزم توجه بیشتر به معنا، تحول و پیامدهای دل‌بستگی پدر-کودک از دوران نوزادی به بعد است (۱۴).

پدران نقش منحصربه‌فردی در حمایت از دنیای هیجانی کودکان دارند. آن‌ها صرفاً نان‌آور خانه نیستند، بلکه به‌طور همه‌جانبه رفاه اجتماعی، هیجانی و ذهنی کودکانشان را نیز تقویت می‌کنند (۱۵). مشارکت پدران در فرزندپروری نقش محافظتی دارد و با کاهش مشکلات رفتاری و روانی، کاهش خطر بزهکاری^۳ و افزایش بهره‌ی هوشی و پیشرفت تحصیلی کودکان ارتباط دارد (۱۶). وقتی کودکان احساس امنیت می‌کنند، از پدران خود به‌عنوان پایگاهی امن برای

². Mental Representation

³. Delinquency

¹. Internal working models of attachment

پیامدهای تحولی آن است.

مواد و روش‌ها

مقاله‌ی حاضر از نوع مروری روایتی است که برای انجام آن از جست‌وجوی مقالات فارسی و انگلیسی در پایگاه‌های اطلاعاتی Scopus، Sciencedirect، PubMed و پایگاه‌های داخلی مرکز اطلاعات علمی دانشگاهی (SID.ir)، بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran.ir)، پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir) و پایگاه مرکز علمی جهاد دانشگاهی در طی سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۷۸ (۲۰۲۳-۲۰۰۰) استفاده شده است. برای استخراج مقالات داخلی، از کلیدواژه‌های دل‌بستگی پدر-کودک، دل‌بستگی والد-کودک، تحول هیجانی-اجتماعی کودک، نقش پدر در تحول کودک، رابطه‌ی پدر-کودک و دل‌بستگی کودک و برای استخراج مقالات خارجی از کلیدواژه‌های لاتین Parent-Child Attachment، Attachment and child-father attachment، Development child father-child relationship و Father involvement استفاده شد. در نهایت، حاصل جست‌وجو بعد از حذف مقالات تکراری، تعداد ۱۲۳ مقاله بود که پس از غربالگری عنوان و چکیده، مواد و روش‌ها و نتایج، ۸۶ مقاله واجد شرایط برای ورود به پژوهش بودند.

یافته‌ها

گزارش حاصل از مقالات انتخاب‌شده برای بررسی نهایی مرور شد. نتایج حاصل از این بررسی نقش پدر و دل‌بستگی پدر-کودک در تحول کودک را آشکار کرد و عوامل تأثیرگذار بر دل‌بستگی پدر-کودک را در چهار دسته‌ی کلی طبقه‌بندی کرد که عبارت‌اند از: ۱. عوامل مربوط به کودک؛ ۲. عوامل مربوط به پدر؛ ۳. عوامل مربوط به خانواده؛ ۴. عوامل فرهنگی. همچنین، پیامدهای تحولی دل‌بستگی پدر-کودک در سه دسته‌ی کلی تحول اجتماعی-هیجانی، تحول شناختی-کلامی و آسیب روانی

احساس راحتی و اکتشاف استفاده می‌کنند (۱۷). علاوه بر این، پدران اغلب نسبت به مادران و سایر مراقبان، نقش‌های منحصربه‌فردی را در زندگی فرزندانشان ایفا می‌کنند؛ به‌عنوان مثال، پدران تمایل دارند با فرزندان خردسال خود از طریق روش‌های پرتحرک فیزیکی و سرگرم‌کننده تعامل کنند که این امر رشد ظرفیت‌های تنظیم‌گری اولیه‌ی کودک را ارتقا می‌بخشد (۱۸، ۱۹). هنگام بررسی مؤلفه‌های تحولی مربوط به تجارب فرزندان از منظر کیفیت رابطه‌ی پدر-کودک، دل‌بستگی کودکان به پدرانشان نقطه‌ی مناسبی برای شروع است. نظریه‌ی دل‌بستگی مدت‌هاست که چهارچوب برجسته‌ای برای مفهوم‌پردازی روابط والد-کودک در دوران نوزادی و اوایل کودکی است. علی‌رغم تأثیر انکارناپذیر نقش پدر در درک ما از روابط بین والدین و فرزندان خردسال، هم‌نظریه‌ی دل‌بستگی و هم تحقیقات تجربی برخاسته از دیدگاه نظری دل‌بستگی عموماً پدران را به حاشیه رانده‌اند. در نتیجه، میزان ایفای نقش پدران برای فرزندانشان و همچنین، پیامدهای این دل‌بستگی‌ها برای فرزندان نسبتاً ناشناخته است، اما تحقیقات برای اثبات پیامدهای تحولی روابط دل‌بستگی پدر-کودک آغاز شده است (۲).

تحقیقات درباره‌ی نقش پدران به‌عنوان نگاره‌های دل‌بستگی در دهه‌ی ۱۹۷۰ آغاز شد و به بررسی مراحل متمایز تحول پرداخت. روابط دل‌بستگی پدر-کودک، مانند روابط مادر-کودک، به لحاظ ثنوری می‌تواند در هر نقطه از مسیر زندگی ظاهر شود یا به دلیل تغییرات در مراقبت یا سایر تجارب محیطی در طول دوران کودکی، دچار تغییر شود (۲۰). به عبارت دیگر، اگرچه بالبی بر اهمیت دل‌بستگی ایمن به مراقب اصلی تأکید می‌کند، نقشی که تقریباً در بیشتر گونه‌ها به‌طور انحصاری به مادران اختصاص داده می‌شود، به نظر می‌رسد که روابط دل‌بستگی می‌تواند در اکثر زوج‌های پدر-کودک نیز شکل گیرد (۲۱). لذا هدف از این مقاله‌ی مروری پرداختن به عوامل مؤثر بر دل‌بستگی پدر-کودک و

و مشکلات رفتاری طبقه‌بندی شد. تبیین‌های ارائه‌شده در این پژوهش‌ها به تفکیک در ذیل آمده است.

عوامل تأثیرگذار بر دل‌بستگی پدر-کودک

نظام خانواده متشکل از افراد (مادر، پدر و فرزندان) و همچنین، زیرسیستم‌ها (والدگری مشترک^۴ و فرزندپروری) است که به روش‌های خاصی به همدیگر وابسته‌اند و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. در چنین سیستم‌هایی، روابط مکانیسم‌هایی هستند که از طریق آن، والدین و فرزندان در تعاملات تبادلی و پویا بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند (۲۲). بنابراین، رابطه‌ی والد-کودک را والد یا کودک هدایت نمی‌کند، بلکه از تعامل متقابل هر دو، والدین و فرزندان، نشئت می‌گیرد. به همین ترتیب، هر فرد مجموعه‌ای از استعدادها یا تمایلات را به رابطه می‌آورد که ژنتیک و محیط آن‌ها را تعیین می‌کند. این روابط تبادلی بین افراد در سیستم خانواده در طول زمان و با افزایش سن والدین و فرزندان تغییر می‌کند و چشم‌انداز بلندمدتی از تحول انسان در اختیار ما قرار می‌دهد (۲). برای روشن شدن بهتر روابط دل‌بستگی پدر-کودک، به ارائه‌ی دیدگاه نظری سیستم‌های خانواده در مطالعه‌ی این روابط نیاز است (۲۰، ۲۳).

نظریه‌ی دل‌بستگی سلسله‌مراتبی از چهره‌های دل‌بستگی را در زندگی کودک پیشنهاد می‌کند که بر اساس آن، پدران هم می‌توانند شرکای دل‌بستگی مهمی باشند. در واقع، فرضیه‌ی سلسله‌مراتبی بیان می‌کند که مادران شخصیت اصلی دل‌بستگی هستند و پدران در سایه‌ی رابطه‌ی اولیه، شخصیت‌های دل‌بستگی مکمل را شکل می‌دهند (۲۰). نظریه‌پردازی درباره‌ی رابطه‌ی دل‌بستگی پدر-کودک نشان می‌دهد که اکثر کودکانی که پدرانشان در زندگی آن‌ها مشارکت دارند، باید در دوران نوزادی با آن‌ها روابط دل‌بستگی برقرار کنند. روابط پدران با فرزندان بیشتر تحت تأثیر عوامل بیرونی بررسی شده است (۲۴-۲۶). رابطه‌ی دل‌بستگی

پدر-کودک رابطه‌ی متقابل و دوطرفه است که به عوامل مختلفی در پدر، کودک، رابطه‌ی پدر و مادر و سیستم خانواده حساس است (۲۰).

۱. عوامل مربوط به کودک

برخی عوامل ثابت در ویژگی‌های کودک وجود دارد که بر الگوهای دل‌بستگی پدر-کودک اثرگذار است. رایج‌ترین عامل جنسیت کودک است که به نظر می‌رسد به سبک‌های مختلف تعاملی و همگامی^۵ مرتبط است که احتمالاً بین پدران و پسران راحت‌تر ایجاد می‌شود. به نظر می‌رسد که تمایل پدران به مهیج‌تر و فعال‌تر بودن به‌عنوان شریک بازی، با الگوهای توجه پسران سازگارتر است (۲۷). یکی دیگر از عوامل مربوط به کودک سن یا رشد است؛ به‌عنوان مثال، با تولد زود هنگام، ممکن است کودک نتواند سیگنال‌های واضحی درباره‌ی نیازهای خود ارائه دهد و احتمالاً کمتر بتواند در بازی‌های پر جنب‌وجوش با پدران شرکت کند. این امر ممکن است رابطه‌ی دل‌بستگی را در نتیجه‌ی مسیرهای پیشرفت معمولی با پدران، آهسته کند (۲۰). ویژگی‌های مربوط به خلق‌وخو منبع احتمالی دیگری است که بر روابط دل‌بستگی با پدران تأثیر می‌گذارد (۲۸). تمایلات رفتاری کودکان به‌عنوان شریکی تعاملی می‌تواند عامل مهمی در دستیابی به همگامی رضایت‌بخش با پدر باشد (۲۱).

۲. عوامل مربوط به پدر

تعدادی از عوامل مربوط به پدر وجود دارد که در متون مرتبط، عامل تأثیرگذار در دل‌بستگی پدر-کودک معرفی شده‌اند. دو ویژگی شخصیتی برون‌گرایی^۶ و توافق‌پذیری^۷ معرفی شده‌اند که با روابط دل‌بستگی ایمن با نوزادان در ارتباط است (۲). هر دو این ویژگی‌ها زمینه را برای مشارکت بیشتر و تعاملات لذت‌بخش‌تر با نوزاد فراهم می‌کند. حساسیت پدران در بازی مسیر

⁵ Synchrony

⁶ Extroverted

⁷ Agreeable

⁴ co-parenting

مهمی برای ایمن کردن الگوهای دل‌بستگی است. حساسیت، به توانایی والدین برای تشخیص و تفسیر دقیق سیگنال‌های کودک اشاره دارد و به روش‌هایی که محبت‌آمیز، به‌موقع و به‌طور مناسب تحریک‌کننده باشند، پاسخ می‌دهد (۲۹). والدین حساس با نیازهای فرزند خود هماهنگ هستند و به شیوه‌ای پاسخ‌گو و غیرمداخله‌آمیز به این نیازها توجه می‌کنند (۳۰). لوندی (۳۱) از «اندیشمندی ذهنی»^۸ پدران به‌عنوان توانایی درک نحوه‌ی تفکر کودک یاد می‌کند که از مشارکت در تعامل هم‌زمان حمایت می‌کند و با دل‌بستگی ایمن در ارتباط است. باورهای پدران درباره‌ی اهمیت نقششان نیز با دل‌بستگی ایمن مرتبط است (۲۸). مادیرگان و همکاران (۲۵) «وضعیت ذهنی»^۹ پدران را پیش‌بین مهمی برای دل‌بستگی ایمن معرفی کرده‌اند. پدران دارای ویژگی‌های مختلفی هستند که به نظر می‌رسد به‌عنوان شرکای رابطه در رقص دل‌بستگی تأثیرگذار باشند (۲۰).

چندین مطالعه‌ی دیگر مؤلفه‌های فرزندپروری پدران (افزون بر حساسیت پدران) را به‌عنوان هم‌بستگی‌های بالقوه‌ی دل‌بستگی پدر-کودک بررسی کرده‌اند. احتمالاً گسترده‌ترین مورد مطالعه‌شده سازه‌ی مشارکت پدر بوده است که اغلب به‌عنوان کمیت یا دفعات زمان سپری‌شده با کودکان مفهوم‌سازی می‌شود (۳۲). مشارکت پدر سازه‌ای مهم در متون مرتبط با دوران پدری است و مزایای درخور توجهی برای کودکان به همراه دارد (۱۳، ۱۶، ۳۲). پدران باید حد معینی از زمان خود را با فرزندان خود بگذرانند تا به‌عنوان چهره‌های دل‌بستگی ایفای نقش کنند (۳۳) و تحقیقات متعددی هم‌بستگی بین میزان مشارکت پدران و امنیت دل‌بستگی کودکان را نشان داده‌اند (۲). یکی از عوامل مهم دیگر که دل‌بستگی پدر-کودک را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نگرش پدران به مراقبت پدران^{۱۰} است. مطالعه‌ی نشان داد پدرانی که نقش مراقبت پدران را مهم می‌دانستند،

هنگام افزایش بهانه‌گیری کودک یا بالا بودن کیفیت زندگی زناشویی، به احتمال زیاد روابط ایمن با کودک ایجاد می‌گردند (۲۸). مطالعه‌ی دیگری نشان داد که لذت پدران در فرزندپروری ارتباط بین حساسیت و دل‌بستگی را تعدیل می‌کند و به‌طور کلی، هم‌بستگی بین لذت فرزندپروری گزارش‌شده و حساسیت مشاهده‌شده به‌طور درخور توجهی با طبقه‌بندی‌های دل‌بستگی نوزاد-پدر مرتبط بود (۳۴).

از سوی دیگر، یکی از پیش‌نیازهای درون‌فردی دل‌بستگی پدر-کودک که در تحقیقات قبلی به آن توجه شده است، خاطرات پدران از تاریخچه‌ی مراقبت اولیه‌ی خود در خانواده‌ی اصلی‌شان است. پژوهش‌ها نشان داده تاریخچه‌ای که مردان به‌طور مثبت به یاد می‌آورند، به احتمال بیشتری با دل‌بستگی ایمن آن‌ها با فرزندان‌شان در ارتباط است. علاوه بر این، با توجه به نتایج حاصل از مصاحبه‌ی دل‌بستگی بزرگ‌سالان، سبک دل‌بستگی خود پدران می‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌ای قوی برای امنیت دل‌بستگی پدر و فرزند در نسل بعدی باشد. متون مرتبط از این ایده حمایت می‌کند که پدرانی که می‌توانند درباره‌ی تجارب گذشته خود به‌طور منسجم، متعادل و انعطاف‌پذیر بحث کنند، احتمالاً احساس امنیت را در فرزندان خود پرورش می‌دهند (۲). به‌طور خاص، مردانی که با توجه به تجارب مربوط به مراقبت اولیه‌ی خود، دارای حالات ذهنی ایمن-مستقل^{۱۱} هستند، احتمال بیشتری دارد که در خانواده‌های دووالدی، روابط دل‌بستگی ایمن با فرزندان خود ایجاد کنند (۳۵، ۳۶).

۳. عوامل مربوط به خانواده

پدری کردن و روابط پدر-فرزند احتمالاً تحت تأثیر عوامل خانوادگی و زمینه‌ای نیز قرار می‌گیرد (۲). یکی از عوامل خانوادگی که برای دل‌بستگی پدر-کودک مهم شناخته شده است، کیفیت رابطه‌ی والدگری مشترک است (۳۷). شواهد نشان می‌دهد که کیفیت

⁸. Mind-mindedness

⁹. State of mind

¹⁰. Paternal Caregiving

¹¹. Secure-Autonomous

می‌گذارد. عاملی دیگر وضعیت اقامت پدران است که در متون مرتبط نادیده گرفته شده است، اما عامل مهمی در دل‌بستگی پدر-کودک محسوب می‌شود؛ زیرا نبود مداوم پدران آنها را از تعامل منظم با کودک بازمی‌دارد و می‌تواند تأثیر آنها بر ثبات سیستم خانواده را کاهش دهد (۲۰).

۴. عوامل فرهنگی

نقش بافت فرهنگی و جامعه نیز در دل‌بستگی پدر-کودک حائز اهمیت است (۲). پدران دارای برخی از نقش‌های تعریف‌شده‌ی فرهنگی خاصی هستند که می‌تواند مسیر رابطه‌ی دل‌بستگی را بر اساس نحوه‌ی تعریف نقش‌های پدر، به‌ویژه با فرزندان خردسال، تغییر دهد (۲۷). یکی از این عوامل هماهنگی بین کار و خانواده است که بر الگوهای دل‌بستگی پدران تأثیر می‌گذارد (۱۸). درآمد خانواده نیز عاملی توصیف‌شده که بر استرس تأثیرگذار است که این امر ممکن است حساسیت والدین را محدود کند، بر تنظیم هیجان آنها تأثیر بگذارد و توانایی آنها را برای مشارکت در تعامل همگام لذت‌بخش که منبع آرامش است، تحت تأثیر قرار دهد (۴۴).

پیامدهای تحولی دل‌بستگی پدر-کودک

تجارب اولیه‌ی زندگی نحوه‌ی یادگیری مهارت‌های شناختی و شایستگی‌های اجتماعی-هیجانی را در کودکان شکل می‌دهد (۴۵). این مهارت‌ها و شایستگی‌ها به‌عنوان پایه‌ای برای سازگاری مثبت در دوران کودکی و بعد از آن ایفای نقش می‌کنند. در واقع، عملکرد شناختی اولیه (مثلاً کلام، بهره‌ی هوشی و کارکردهای اجرایی^{۱۲} و عملکرد اجتماعی-هیجانی (مثلاً تنظیم هیجانی و رفتاری) با پیامدهای مثبت در نوجوانی و بزرگسالی، از جمله پیشرفت تحصیلی بیشتر (۴۶)، مشکلات سلامت روان کمتر (۴۷، ۴۸)، بهبود سلامت فیزیکی (۴۹) و کیفیت بیشتر در روابط

والدگری مشترک می‌تواند پیش‌بین منحصربه‌فردی برای کیفیت دل‌بستگی پدر-کودک باشد (۲). مادر مانند دروازه‌بانی عمل می‌کند (۳۸) که می‌تواند پدر را به مشارکت در فرزندپروری دعوت و در این مسیر، از او حمایت کند یا برعکس، پدر را از ایجاد رابطه‌ی نزدیک با کودک ناامید یا منصرف کند. الگوهای والدگری مشترک در اوایل سال اول تولد نخستین فرزند ظاهر می‌شود (۳۹) که نشان می‌دهد مداخلات برای حمایت از دل‌بستگی پدر باید بلافاصله پس از تولد کودک آغاز شود. در مطالعه‌ی کیفی درباره‌ی پدران دارای کودکان خردسال، برخی از پدران رقابت با مادران را مانعی برای جلب توجه کودکان معرفی کردند، حتی اگر مادران نقش دروازه‌بان را برای محدود کردن دسترسی به نوزاد ایفا نمی‌کردند. اگر پدر احساس کند که کودک مادر را برای رفع نیازهایش ترجیح می‌دهد، این رابطه‌ی سه‌گانه‌ی جدید ممکن است برای برخی از پدران به مانعی برای ورود آنها به سیستم جدید خانواده تبدیل شود. پدران ممکن است احساس کنند از حباب دوتایی طرد شده‌اند و اعتمادبه‌نفس خود را در برآوردن نیازهای فرزندشان به آرامش و تنظیم هیجان از دست بدهند (۲۰). چندین مطالعه نشان داده‌اند که هم‌گزارش‌های والدینی و هم‌مشاهدات حاکی از آن است که والدگری مشترک بیشتر حمایتی و کمتر رقابتی به احتمال بیشتری با امنیت دل‌بستگی پدر-کودک در دوران نوزادی (۴۱-۴۰) و در دوران دبستان (۴۲) در ارتباط است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های اثرگذار در زمینه‌ی دل‌بستگی پدر-کودک کیفیت رابطه‌ی زناشویی است (۲). مطالعات متعدد نشان می‌دهد که پدران در روابط زناشویی با سطوح بالاتر رضایت، تعاملات مثبت بیشتر و تعارض کمتر در دوران نوزادی فرزند، به احتمال قوی‌تری در اواخر دوران نوزادی و اوایل کودکی، روابط دل‌بستگی با فرزندان خود ایجاد می‌کنند (۴۳). بنابراین، تعارض زناشویی عامل دیگری در سطح خانواده است که بر دل‌بستگی پدر-کودک تأثیر

¹². Executive functioning

(۵۰، ۵۱) در ارتباط است. بنابراین، حمایت از تحول اولیه‌ی کودک این توانایی را دارد که به‌طور مثبت به داشتن جامعه‌ای سالم، سازنده و موفق کمک کند (۵۲، ۵۳).

با توجه به اینکه بسیاری از کودکان از پدران خود به‌عنوان چهره‌های دل‌بستگی استفاده می‌کنند، درک نقش دل‌بستگی پدر-کودک در پیامدهای تحولی کودکان بسیار مهم است. تحقیقات در این حوزه با تعدادی چالش روش‌شناختی مواجه است و بسیاری از مطالعاتی که دل‌بستگی پدر-کودک را با پیامدهای کودک مرتبط می‌سازند، در بررسی تأثیرات جداگانه‌ی دل‌بستگی مادر-کودک و پدر-کودک ناکام مانده‌اند. باین‌حال، رویکردهای سیستم‌های خانواده در حوزه‌ی دل‌بستگی، هم مشارکت مستقل و هم تعاملی روابط دل‌بستگی پدر-کودک را در حوزه‌های متعدد تحول توضیح داده‌اند (۲).

۱. تحول اجتماعی-هیجانی

در دهه‌های اخیر، محققان توجه خود را به درک این موضوع معطوف کرده‌اند که چگونه حضور پدران در زندگی فرزندانشان بر تحول اجتماعی کودکان تأثیر می‌گذارد (۵۴-۵۶). پدران و مادران از طریق تعاملات روزانه، به‌طور مستقیم، بر تحول اجتماعی فرزندان خود تأثیر می‌گذارند (۵۷). پدران از طریق همین تعاملات روزمره، فرزندان خود را اجتماعی می‌کنند تا مهارت‌های تنظیم‌گری را در خود رشد دهند، با بزرگ‌سالان و همسالان دیگر رابطه‌ی خوبی برقرار کنند، هیجانات را درک و ابراز کنند و هنجارها و ارزش‌ها برای پیوستن به یک گروه قومی و نژادی خاص را بیاموزند (۲).

کیفیت دل‌بستگی بین کودکان و والدین زمینه را برای رشد مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌کند. کودکانی که به‌طور ایمن، به مراقبان خود دل‌بسته هستند، احتمالاً در تعاملات مثبت، متقابل و محبت‌آمیز شرکت می‌کنند (۵۸). یافته‌ای ثابت در متون مرتبط این است که

پدران از طریق تعامل مستقیم با فرزندان خود و پاسخ‌گویی روزانه، بر رشد مهارت‌های تنظیم‌گری و اجتماعی آن‌ها تأثیر می‌گذارند (۶۱-۵۹). مطابق با مبانی نظری دل‌بستگی، مجموعه‌ای از شواهد نشان می‌دهد که دل‌بستگی پدر-کودک نقش مهمی در روابط اجتماعی اولیه‌ی کودکان ایفا می‌کند؛ به‌عنوان مثال، در نمونه‌ای متشکل از ۲۶۷ دانش‌آموز دبیرستانی در کانادا، امنیت دل‌بستگی پدر-کودک (و همچنین، دل‌بستگی مادر-کودک) به‌طور هم‌زمان، با گزارش‌های کودکان از ویژگی‌های رابطه‌ی دوستی مثبت و عدم تعارض با بهترین دوستان در ارتباط بود (۲). به‌طور مشابه، در مطالعه‌ای طولی و آینده‌نگر درباره‌ی بیش از ۲۰۰ خانواده، دل‌بستگی مادر-کودک و پدر-کودک در دو تا چهارسالگی ارزیابی شد. هم دل‌بستگی مادر-کودک و هم دل‌بستگی پدر-کودک پیش‌بین‌های مهم و مستقلی برای شایستگی اجتماعی در پنج‌سالگی بودند (۶۲). علاوه بر این، مشخص شده است که امنیت دل‌بستگی پدر-کودک در دوسالگی فرزند، پیش‌بین منحصربه‌فردی (علاوه بر امنیت دل‌بستگی مادر-کودک) برای عزت‌نفس کودکان در پنج‌سالگی است (۶۳).

همچنین، تعامل حساس پدران با نوزادان و کودکانشان نقش منحصربه‌فردی در رشد تنظیم هیجان فرزندانشان ایفا می‌کند (۶۵-۶۴) که برای کاهش رفتارهای برون‌سازي کودکان بسیار مهم است (۶۶). طبق گفته‌ی گروسمن (۶۷)، پدران تمایل دارند که هنگام تعامل با نوزادان و کودکان نوپا، اکتشاف و بازی‌های مهم، مانند بازی‌های رقابت‌جویانه یا خشن را در اولویت قرار دهند. این نوع بازی ممکن است برای کودکان خردسال بیش از حد تحریک‌کننده یا حتی ترسناک شود؛ به‌طوری‌که لازم باشد پدران آن‌ها را آرام کنند. مطالعه‌ای نشان داد پدرا نی که هنگام بازی‌های بسیار محرک و احتمالاً ترسناک با نوزادان هشت‌ماهه‌ی خود دارای حساسیت بیشتری بودند، در مقایسه با پدرا نی که در این نوع بازی حساسیت کمتری داشتند، به احتمال قوی‌تری کودکانی

مشارکت والدین و تحول اولیه‌ی دوران کودکی است (۷۷-۷۴). مشارکت والدین که شامل مراقبت ابزاری و تحریک شناختی و روانی-اجتماعی می‌شود، سازه‌ای است که شامل فعالیت‌های مشارکتی مثبت، صمیمیت و پاسخ‌دهی و همچنین، مراقبت غیرمستقیم و مسئولیت رسیدگی کردن می‌شود (۷۸-۸۰). اگرچه مشارکت والدین به‌وضوح یکی از جنبه‌های مهم تحول اولیه‌ی دوران کودکی سالم است، اکثر مطالعات فقط بر مشارکت مادر در زندگی کودک متمرکز شده‌اند و تحقیقات اندکی به مشارکت پدر در تحول اولیه‌ی دوران کودکی پرداخته‌اند (۸۱).

مطالعات درباره‌ی پدران در کشورهای توسعه‌یافته نشان داده است که وقتی پدران در تحول فرزندانشان مشارکت دارند، می‌توان ارتباط مثبتی بین مشارکت پدر و تحول شناختی، کلام و تنظیم رفتار و هیجان کودک مشاهده کرد (۸۲-۹۰). مشارکت پدر می‌تواند به پیامدهای مثبت شناختی و رفتاری در کودکان منجر شود (۱۶). به‌طور خاص، داده‌ها نشان می‌دهند که فعالیت‌های مراقبتی و بازی فیزیکی با مشارکت پدر به‌طور مثبت و معنی‌دار، با تحول کودک در شناخت، توانایی کلامی و مهارت‌های اجتماعی-هیجانی مرتبط است (۸۰). همچنین، مطالعات حاکی از آن است که فعالیت‌های آموزشی وابسته به مشارکت پدران به‌طور مثبت، با تحول شناختی و کلامی کودک مرتبط است (۸۱، ۸۲، ۹۱). یافته‌های دیگری نشان داده است که مشارکت پدر در فعالیت‌های آموزشی، مانند کتاب‌خوانی، تجارب کلامی غنی در اختیار کودک قرار می‌دهد و به او کمک می‌کند تا اطلاعات جدید کسب کند و مهارت‌های شناختی و یادگیری سطح بالاتر را در خود پرورش دهد (۸۴، ۸۸، ۸۹).

تحقیقات درباره‌ی ارتباط بین ورودی زبان^{۱۴} پدران و تحول کلام کودک، به‌طور مداوم، نقش مؤثر صحبت کردن پدران با فرزندان خود در دوران اولیه‌ی کودکی و تحول کلامی بعدی فرزندانشان را شناسایی کرده‌اند

با تنظیم هیجان بهتر داشتند (۶۵). از سوی دیگر، بازی با کودکان در خانه یا بیرون بردن آن‌ها نوع پیچیده‌تری از تعامل بین پدران و فرزندان است که محرک مهمی برای تحول اجتماعی-هیجانی کودک به شمار می‌آید (۶۴). به‌طور مشابه، تعامل حساس پدران با کودکان نوپا در طول بازی‌های چالشی، با امنیت دل‌بستگی فرزندانشان در اواسط دوران کودکی، نوجوانی و اوایل بزرگ‌سالی مرتبط بود (۶۶). مطالعه‌ی دیگری در ایالات متحده درباره‌ی نوزادان ده‌ماهه نشان داد که مشارکت بیشتر پدر به‌طور چشمگیری با نتایج تحول اجتماعی-هیجانی کودک مرتبط است (۶۸).

۲. تحول شناختی-کلامی

در راستای گزاره‌های نظری دل‌بستگی و داده‌های تجربی فراتحلیلی از زوج‌های مادر-کودک، اغلب مطالعاتی که به بررسی پیامدهای دل‌بستگی پدر-کودک پرداخته‌اند، بر حوزه‌های اجتماعی و هیجانی متمرکز شده‌اند (۶۹). کاملاً بدیهی است که روابط اولیه با پدران و مادران بر تحول هیجانی و شخصیتی، عملکرد در روابط نزدیک و الگوهای بدن‌تنظیمی^{۱۳} رفتار کودک اثرگذار است. هرچند در نظریه‌ی دل‌بستگی صراحتاً به آن پرداخته نشده، روابط دل‌بستگی احتمالاً زمینه‌ای برای تحول شناختی و کلامی فراهم می‌کند. در زمینه‌ی روابط محبت‌آمیز و ایمن اولیه، هم والدین و هم کودکان ممکن است در برقراری ارتباط کلامی با یکدیگر راحت‌تر باشند. علاوه بر این، والدین کودکانی با دل‌بستگی ایمن احتمالاً از اکتشاف محیطی کودکان و تحول شناختی همراه با این اکتشاف حمایت می‌کنند. در نهایت، تعاملات رفت‌وبرگشتی که اغلب حساسیت والدین را مشخص می‌کند، احتمالاً در تقویت شایستگی کلامی نقش دارد (۲).

سه سال اول زندگی برای توانایی‌های شناختی و غیرشناختی مادام‌العمر کودک بسیار حیاتی است (۷۳-۷۰). شواهد زیادی حاکی از رابطه‌ی مثبت بین

¹⁴.Language Input

¹³.Dysregulated

(۹۲). در یکی از اولین مطالعات طولی در مقیاس بزرگ که نقش ورودی زبانی پدران را در تحول زبان کودک در طول دوران اولیه‌ی کودکی بررسی کرده است، دریافتند که ورودی زبان پدران کمک درخور توجه و منحصر به فردی به تحول زبان بیانی^{۱۵} بعدی فرزندانشان می‌کند. به‌طور خاص، تعاملات پدران با کودکان بیست و چهار ماهه‌ی خود مشاهده شد. نتایج حاکی از این بود که کودکانی که پدرانشان در تعامل با آنها از واژگان متنوعی استفاده می‌کردند، نسبت به کودکانی که پدرانشان تنوع واژگانی کمتری داشتند، در سی و شش ماهگی، مهارت‌های زبان بیانی بهتری نشان می‌دادند. نقش این پدران در تحول کلامی کودکان، پس از کنترل سطح تحصیلات والدین، کیفیت مراقبت از کودک و ورودی زبان مادران مشخص شد (۲).

۳. آسیب روانی و مشکلات رفتاری

تحقیقات کیفیت دل‌بستگی اولیه‌ی پدر-کودک را مقدمه‌ی برخی از اشکال آسیب‌شناسی روانی^{۱۶} شناسایی کرده است. به‌طور کلی، این یافته‌ها نشان می‌دهند که کیفیت دل‌بستگی احتمالاً به‌طور خاص، بر بدتنظیمی و رفتارهای مشکل‌زای کودک در اوایل و اواسط دوران کودکی اثرگذار است (۲). امنیت دل‌بستگی پدر-کودک در کودکان پیش‌دبستانی، هم زمانی که کودکان به‌طور ایمن به مادران دل‌بسته بودند و هم پس از کنترل کیفیت رابطه‌ی دل‌بستگی مادر و کودک، پیش‌بین عزت‌نفس در اواسط کودکی و سطوح پایین‌تر مشکلات رفتاری برونی‌سازی غیربالیینی بود (۹۳). همچنین، پژوهش‌ها نشان می‌دهد نوزادانی که در دوران نوزادی به‌طور نایمن به هر دو والد دل‌بسته بودند، مشکلات رفتاری درونی‌سازی و برونی‌سازی بیشتری را در دوران ابتدایی نشان دادند (۹۴). علاوه بر این، ناامنی دل‌بستگی در دوران نوپایی بین زوج‌های پدر-کودک، با سطوح بالای رفتار ضداجتماعی^{۱۷} در

دوازده‌سالگی در ارتباط است (۹۵). همچنین، پژوهش‌ها با استناد به نظریه‌ی دل‌بستگی مبنی بر اینکه روابط دل‌بستگی ضعیف به احتمال زیاد با ناسازگاری‌های روانی-اجتماعی^{۱۸} در ارتباط است، دریافتند کودکانی که در هشت‌سالگی احساس طرد شدن از سوی پدر را گزارش کردند، با احتمال قوی‌تری در یک و دو سال بعدی، رفتارهای درونی‌سازی و برونی‌سازی از خود نشان می‌دادند؛ حتی پس از اینکه سن پدر، تحصیلات و سوگیری مطلوبیت اجتماعی^{۱۹} کنترل شد (۹۶).

از طرف دیگر، مطالعات نشان می‌دهد که ساعت‌های طولانی‌تر مراقبت پدرانه در دوران نوپایی با خطر کمتر مشکلات رفتاری در ۵/۵ سالگی ارتباط دارد. یافته‌ها حاکی از آن است که چندین رفتار مراقبتی پدرانه، مانند بیرون بردن فرزندان پسر و بازی کردن در خانه با فرزندان دختر و پسر، بر رفتارهای مشکل‌زا در کودکان تأثیر پیشگیرانه دارد (۹۷). یافته‌های دیگر نیز بیان می‌کند که کیفیت و همچنین، کمیت مراقبت‌های روتین پدرانه با خطر کمتر مشکلات رفتاری کودک هم‌بستگی دارد (۹۸-۹۹). علاوه بر این، پدرانی که زمان بیشتری را صرف مراقبت از کودکان می‌کنند، تعاملات با کیفیت‌تری با فرزندان خود خواهند داشت؛ زیرا وقتی مراقب اصلی کودکان هستند، در نتیجه‌ی زمان بیشتری که با آنها سپری می‌کنند، درک بهتری از نحوه‌ی مراقبت از فرزندان و بازی با آنها به دست می‌آورند (۱۰۰).

فرزندپروری حساس یکی از مؤلفه‌های اصلی سازگاری مثبت در طول زندگی است و به فرایندهای تحول سالم کمک می‌کند (۴۵، ۱۰۱). با توجه به تحول اجتماعی-هیجانی، شواهدی وجود دارد که ارتباط منفی بین حساسیت والدینی و میزان مشکلات درونی‌سازی کودک (یعنی اضطراب و افسردگی) و مشکلات برونی‌سازی (یعنی پرخاشگری، نافرمانی و بیش‌فعالی) را برجسته می‌کند (۱۰۳-۱۰۲). برخی از مطالعات حاکی

¹⁵.Expressive Language

¹⁶.Psychopathology

¹⁷.Antisocial behavior

¹⁸.Antisocial behavior

¹⁹.Social desirability bias

فرزندپروری تأثیر بگذارند. این عوامل از مؤلفه‌های فردی ناشی می‌شوند که یا در ارتباط با کودک هستند یا در ارتباط با مادر یا به زمینه‌ی اجتماعی و فرهنگی خاصی مربوط می‌شوند (۲).

همچنین، شخصیت و ویژگی‌های شخصی پدران (از جمله بازنمایی‌های دل‌بستگی پدر) تأثیرات دوسویه بر رفتارهای والدینی پدران دارد که به‌نوبه‌ی خود بر تحول فرزندان تأثیر می‌گذارد. بازنمایی‌های دل‌بستگی والدین پیش‌بین‌کننده‌ی قوی برای رفتارهای مراقبتی آن‌هاست (۱۰۹). مطالعات قبلی نیز نشان می‌دهند که سبک دل‌بستگی پدران بر دیدگاه‌های آن‌ها به فرزندپروری و فرزندان‌شان تأثیر می‌گذارد (۱۱۰). علاوه بر این، جنبه‌های شناختی و تجربیات زندگی پدران، چه قبل و چه بعد از تولد فرزند، می‌تواند در شکل دادن به تعاملات پدر-کودک در سال‌های اولیه نقش داشته باشد (۱۱۱). یکی از عوامل تأثیرگذار دیگر بر تعامل پدر-کودک که در متون مرتبط یافت شد، جنسیت کودک بود. برخی از مطالعات حاکی از آن است که تعامل بین پدران و پسران راحت‌تر ایجاد می‌شود؛ زیرا پدران تمایل بیشتری به فعالیت و هیجان بیشتر دارند که این با الگوهای توجه و ویژگی‌های پسران همخوانی بیشتری دارد (۲۷).

برای تبیین این نتایج بر اساس سبک‌های دل‌بستگی ناایمن اجتنابی و اضطرابی می‌توان گفت که یکی از ویژگی‌های پدران با سبک دل‌بستگی اجتنابی این است که درخواست آرامش و نظم‌جویی هیجانی از سمت کودک را نادیده می‌گیرند و او را روی اکتشاف، عملکرد و پیشرفت متمرکز نگه می‌دارند که این خود می‌تواند باعث مشکلات مربوط به تنظیم هیجان در کودک شود و رشد هیجانی او را به مخاطره اندازد. از طرف دیگر، پدرانی با سبک دل‌بستگی اضطرابی در خودمختاری و رفتارهای اکتشافی کودک مداخله می‌کنند و نمی‌توانند از او فاصله بگیرند. چنین پدرانی پیش‌بینی‌ناپذیر هستند و

از ارتباط منفی بین حساسیت پدران و مشکلات درونی‌سازی در کودکان است (۶۵، ۱۰۴). از طرف دیگر، تحقیقات تجربی از نقش منحصربه‌فرد رفتارهای پدران و روابط پدر-کودک در پیش‌بینی مشکلات برون‌سازی حمایت کرده است (۱۰۶-۱۰۵). به‌طور خاص، از منظر تحقیقات دل‌بستگی، پژوهش‌های اخیر شواهدی را ارائه کرده‌اند که نشان می‌دهد دل‌بستگی ناایمن پدر-کودک می‌تواند خطر رفتارهای برون‌سازی کودک را افزایش دهد (۱۰۷).

بحث

هدف از این مقاله‌ی مروری بررسی نقش دل‌بستگی پدر-کودک و عوامل مؤثر بر آن در تحول کودک بود. نتایج پژوهش حاضر که با مرور پژوهش‌های پیشین حاصل شد، نشان داد که چهار عامل اساسی بر دل‌بستگی پدر-کودک تأثیرگذار است که عبارت‌اند از: ۱. عوامل مربوط به کودک؛ ۲. عوامل مربوط به پدر؛ ۳. عوامل مربوط به خانواده؛ ۴. عوامل فرهنگی. همچنین، پیامدهای تحولی دل‌بستگی پدر-کودک را در سه دسته‌ی کلی تحول اجتماعی-هیجانی، تحول شناختی-کلامی و آسیب روانی و مشکلات طبقه‌بندی کرد. این یافته‌ها ضرورت افزایش کیفیت و کمیت مراقبت پدران از کودکان و دل‌بستگی ایمن پدر-کودک را آشکار می‌سازد.

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که مسیر دل‌بستگی برای پدران طولانی‌تر است؛ زیرا آن‌ها از نقطه‌ای متفاوت با مادران دل‌بستگی را شکل می‌دهند و مادران فرایند دل‌بستگی با کودک را زودتر، یعنی از دوران بارداری و به‌طور بیولوژیکی آغاز می‌کنند (۱۰۸). اما برای پدران، تماس فیزیکی با نوزادان مسیر مهمی برای ایجاد اعتماد و ارتباط است که به دل‌بستگی ایمن منجر می‌شود (۲۰). کیفیت این ارتباط و تعاملات پدر و کودک به‌عنوان پایگاهی ایمن برای اکتشاف و پناهگاهی امن در مواقع پریشانی به شیوه‌ای مفید عمل می‌کند. با این حال، عوامل متعددی می‌توانند بر مراقبت پدران و مشارکت پدر در

تمامی این ویژگی‌ها ممکن است احتمال بروز مشکلات هیجانی و رفتاری را در کودک افزایش دهد. پس با توجه به یافته‌های حاصل و آنچه گفته شد، می‌توان گفت که سبک دل‌بستگی پدر می‌تواند بر تحول کودک اثرگذار باشد (۱۱۲).

با اینکه در سال‌های اخیر حضور پدران در پژوهش‌ها پررنگ‌تر شده است، تحقیقات درباره‌ی نقش آن‌ها در تحول و سلامت روان کودکان بسیار کند پیش می‌رود. همان‌طور که پیش از این گفته شد، تاکنون بیشتر پژوهش‌ها مادران را هسته‌ی اصلی در فرایند والدگری در نظر گرفته‌اند و کمتر بر اهمیت پدران متمرکز شده‌اند. بنابراین، هنوز ابعاد ناشناخته‌ی زیادی برای یادگیری درباره‌ی پدران و نقش و مشارکت آن‌ها در تربیت فرزندان وجود دارد. با توجه به اینکه متون مرتبط نقش برجسته‌ی پدرها را در تحول و سازگاری فرزندان نشان می‌دهد، می‌توانیم با شناسایی هرچه بهتر ابعاد مختلف دل‌بستگی پدر-کودک و با یافتن سازه‌هایی که این رابطه را بهبود می‌بخشند و سازگاری بیشتر کودکان را به دنبال دارند، به تحول مثبت کودکان، سلامت روان آن‌ها و تحول هیجانی-اجتماعی مطلوبشان کمک کرد.

نتیجه‌گیری

به‌طور کلی، با بررسی و تحلیل نتایج مطالعات پیشین، می‌توان گفت که اگرچه تاکنون بیشتر تحقیقات درباره‌ی روابط والد-کودک مادران را مراقب مهم‌تر در زندگی کودک برشمرده‌اند و بر نقش و تأثیرات مادر در تحول کودک متمرکز شده‌اند، امروزه، با توجه به تغییرات اساسی در ساختار زندگی و افزایش اشتغال مادران، لازم است بیش از هر زمان دیگری به بررسی نقش پدران در فرزندپروری و ابعاد مختلف تحول کودک پرداخته شود. همان‌طور که با مطالعه‌ی متون مرتبط مشخص شد، پدران هم می‌توانند

نقش‌های منحصربه‌فردی در زندگی کودک و پیامدهای تحولی او ایفا کنند. آن‌ها نیز امروزه همپای مادران در تربیت فرزندان گام برمی‌دارند و چهره‌های دل‌بستگی در زندگی کودک به شمار می‌روند که از طریق تعاملات مثبت با کودک، تأثیرات مشخصی بر پیامدهای شناختی، هیجانی و اجتماعی او اعمال می‌کنند.

همچنین، مرور متون مرتبط و نتایج حاصل از پژوهش حاضر می‌تواند به ما و پژوهشگران حوزه‌ی کودک و روابط والد-کودک کمک کند تا به درک بهتری از نقش پدر در تحول کودک، دل‌بستگی پدر-کودک و پیامدهای دل‌بستگی پدر-کودک برسیم. علاوه بر این، می‌توان در مداخلات متمرکز بر آموزش والدین و روان‌درمانی والد-کودک، این نتایج را به کار برد و با توجه به نقش پدران، مداخلات درمانی خاصی را طراحی کرد. به‌علاوه، با برجسته شدن نقش پدر در بهزیستی و سلامت روان کودک، می‌توان در این راستا بسته‌هایی آموزشی طراحی کرد و در آن‌ها، به اهمیت نقش پدران پرداخت و تمرکز را بر بهبود روابط پدران و فرزندان قرار داد.

پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده، نقش منحصربه‌فرد هر یک از والدین بیشتر بررسی شود؛ زیرا در این صورت، امکان دستیابی به اثر متغیرها در پدران و مادران به‌صورت مستقل وجود دارد و همچنین، می‌توان تأثیر هر دو آن‌ها به‌صورت متقابل بر تحول کودک را به دست آورد. همچنین، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های کیفی طولی در زمینه‌ی دل‌بستگی پدر-کودک انجام شود تا نشان دهد پدر چه نقشی در تحول هر یک از فرزندان خود دارد. علاوه بر این، پژوهش‌های آتی می‌توانند نقش پدر را به تفکیک جنسیت در فرزندان بررسی کنند.

References

1. Halle TG, Darling-Churchill KE. Review of measures of social and emotional development. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2016; 45: 8-18.
2. Fitzgerald HE, von Klitzing K, Cabrera N, Scarano de Mendonça J, Skjøthaug T. *Handbook of fathers and child development*. Springer International Publishing. 2020.
3. Bowlby J, Holmes J. *A secure base*, New York: Routledge. 2012.
4. Halligan SL, Cooper PJ, Fearon P, Wheeler SL, Crosby M, Murray L. The longitudinal development of emotion regulation capacities in children at risk for externalizing disorders. *Development and psychopathology*. 2013; 25(2): 391-406.
5. Fraiberg S. *The magic years: Understanding and handling the problems of early childhood*. Simon and Schuster. 1996.
6. Sempio OL, Fabio RA, Tiezzi P, Cedro C. Parental and teacher's attachment in children at risk of ADHD and with ADHD. *Life Span Disabil*. 2016; 19(1): 57-77.
7. Grossmann K, Grossmann KE, Kindler H, Zimmermann P. *A wider view of attachment and exploration: The influence of mothers and fathers on the development of psychological security from infancy to young adulthood*, New York: The Guilford Press. 2008
8. Al-Yagon M. Child-mother and child-father attachment security: links to internalizing adjustment among children with learning disabilities. *Child Psychiatry & Human Development*. 2014; 45: 119-31.
9. Ahnert, L. and Schoppe-Sullivan, S. J. Fathers from an Attachment Perspective. *Attachment & Human Development*. 2020; 22(1): 1-3.
10. Bretherton I. Fathers in attachment theory and research: A review. *Emerging Topics on Father Attachment*. 2014; 9-23.
11. Buttitta KV, Smiley PA, Kerr ML, Rasmussen HF, Querdasi FR, Borelli JL. In a father's mind: paternal reflective functioning, sensitive parenting, and protection against socioeconomic risk. *Attachment & Human Development*. 2019; 21(5): 445-66.
12. Ruiz N, Witting A, Ahnert L, Piskernik B. Reflective functioning in fathers with young children born preterm and at term. *Attachment & Human Development*. 2020; 22(1): 32-45.
13. Cabrera NJ, Volling BL, Barr R. Fathers are parents, too! Widening the lens on parenting for children's development. *Child Development Perspectives*. 2018; 12(3): 152-7.
14. Cabrera N, Tamis-LeMonda CS, Bradley RH, Hofferth S, Lamb ME. Fatherhood in the twenty-first century. *Child development*. 2000; 71(1): 127-36.
15. Lamb ME, editor. *The role of the father in child development* (5th ed.) John Wiley & Sons. 2010.
16. Robinson EL, StGeorge J, Freeman EE. A Systematic Review of Father-Child Play Interactions and the Impacts on Child Development. *Children (Basel)*. 2021; 8(5): 389.
17. Ricaurte CS. Relationships between fathers' attachment, their parenting behaviors and child adjustment. Master's Thesis, Smith College. 2011.
18. Anderson S, StGeorge J, Roggman LA. Measuring the quality of early father-child rough and tumble play: Tools for practice and research. *InChild & Youth Care Forum*. 2019; 48: 889-915.
19. StGeorge J, Freeman E. Measurement of father-child rough-and-tumble play and its relations to child behavior. *Infant mental health journal*. 2017; 38(6): 709-25.
20. Palm G. Attachment theory and fathers: Moving from "being there" to "being with". *Journal of Family Theory & Review*. 2014; 6(4): 282-97.
21. Lamb ME. Infant-father attachments and their impact on child development. *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives*. 2002; 93-117.
22. Bronfenbrenner U, Morris PA. The bioecological model of human development. *Handbook of child psychology*. 2007; 1.
23. Cowan PA, Cowan CP. Introduction: Bringing dads back into the family. *Attachment & Human Development*. 2019;

- 21(5): 419-25.
24. Lundy BL. Paternal socio-psychological factors and infant attachment: The mediating role of synchrony in father-infant interactions. *Infant Behavior and Development*. 2002; 25(2): 221-36.
  25. Madigan S, Benoit D, Boucher C. Exploration of the links among fathers' unresolved states of mind with respect to attachment, atypical paternal behavior, and disorganized infant-father attachment. *Infant Mental Health Journal*. 2011; 32(3): 286-304.
  26. Schoppe-Sullivan SJ, Diener ML, Mangelsdorf SC, Brown GL, McHale JL, Frosch CA. Attachment and sensitivity in family context: The roles of parent and infant gender. *Infant and child development*. 2006; 15(4): 367-85.
  27. Feldman R. Parent-infant synchrony: A biobehavioral model of mutual influences in the formation of affiliative bonds. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 2012; 77(2): 42-51.
  28. Wong MS, Mangelsdorf SC, Brown GL, Neff C, Schoppe-Sullivan SJ. Parental beliefs, infant temperament, and marital quality: Associations with infant-mother and infant-father attachment. *Journal of Family Psychology*. 2009; 23(6): 828.
  29. Grossmann K, Grossmann KE, Fremmer-Bombik E, Kindler H, Scheuerer-Englisch H, Zimmermann AP. The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social development*. 2002; 11(3): 301-37.
  30. Brown GL, Mangelsdorf SC, Neff C. Father involvement, paternal sensitivity, and father-child attachment security in the first 3 years. *Journal of family psychology*. 2012; 26(3): 421.
  31. Lundy BL. Father-and mother-infant face-to-face interactions: Differences in mind-related comments and infant attachment? *Infant Behavior and Development*. 2003; 26(2): 200-12.
  32. Schoppe-Sullivan SJ, Fagan J. The evolution of fathering research in the 21st century: Persistent challenges, new directions. *Journal of Marriage and Family*. 2020; 82(1): 175-97.
  33. Lamb ME. Infant-father attachments and their impact on child development. *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives*. 2012; 93-117.
  34. Brown GL, Cox MJ. Pleasure in parenting and father-child attachment security. *Attachment & human development*. 2020; 22(1): 51-65.
  35. McFarland-Piazza L, Hazen N, Jacobvitz D, Boyd-Soisson E. The development of father-child attachment: Associations between adult attachment representations, recollections of childhood experiences and caregiving. *Early Child Development and Care*. 2012; 182(6): 701-21.
  36. Psouni E. The influence of attachment representations and co-parents' scripted knowledge of attachment on fathers' and mothers' caregiving representations. *Attachment & Human Development*. 2019; 21(5): 485-509.
  37. Brown GL, McBride BA, Shin N, Bost KK. Parenting Predictors of Father-Child Attachment Security: Interactive Effects of Father Involvement and Fathering Quality. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*. 2007; 5(3).
  38. Schoppe-Sullivan SJ, Brown GL, Cannon EA, Mangelsdorf SC, Sokolowski MS. Maternal gatekeeping, coparenting quality, and fathering behavior in families with infants. *Journal of family psychology*. 2008; 22(3): 389.
  39. McHale JP. *Charting the bumpy road of coparenthood: Understanding the challenges of family life*. New York: Zero to Three. 2007.
  40. Brown GL, Schoppe-Sullivan SJ, Mangelsdorf SC, Neff C. Observed and reported supportive coparenting as predictors of infant-mother and infant-father attachment security. *Early Child Development and Care*. 2010; 180: 121-137.
  41. Caldera YM, Lindsey EW. Coparenting, mother-infant interaction, and infant-parent attachment relationships in two-parent families. *Journal of Family psychology*. 2006; 20(2): 275.
  42. Coyl-Shepherd DD, Newland LA. Mothers' and fathers' couple and family contextual

- influences, parent involvement, and school-age child attachment. *Early Child Development and Care*. 2013; 183(3-4): 553-69.
43. Frosch CA, Mangelsdorf SC, McHale JL. Marital behavior and the security of preschooler-parent attachment relationships. *Journal of family psychology*. 2000; 14 (1): 144.
  44. Nievar MA, Becker BJ. Sensitivity as a privileged predictor of attachment: A second perspective on De Wolff and van IJzendoorn's meta-analysis. *Social Development*. 2008; 17 (1): 102-14.
  45. Britto PR, Lye SJ, Proulx K, Yousafzai AK, Matthews SG, Vaivada T, Perez-Escamilla R, Rao N, Ip P, Fernald LC, MacMillan H. Nurturing care: promoting early childhood development. *The Lancet*. 2017; 389 (10064): 91-102.
  46. Suldo SM, Gormley MJ, DuPaul GJ, Anderson-Butcher D. The impact of school mental health on student and school-level academic outcomes: Current status of the research and future directions. *School Mental Health*. 2014; 6: 84-98.
  47. Fergusson DM, John Horwood L, Ridder EM. Show me the child at seven II: Childhood intelligence and later outcomes in adolescence and young adulthood. *Journal of child psychology and psychiatry*. 2005; 46(8): 850-8.
  48. Jones DE, Greenberg M, Crowley M. Early social-emotional functioning and public health: The relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American journal of public health*. 2015;105(11): 2283-90.
  49. Moffitt TE, Arseneault L, Belsky D, Dickson N, Hancox RJ, Harrington H, Houts R, Poulton R, Roberts BW, Ross S, Sears MR. A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the national Academy of Sciences*. 201; 108(7): 2693-2698.
  50. Durkin K, Conti-Ramsden G. Language, social behavior, and the quality of friendships in adolescents with and without a history of specific language impairment. *Child development*. 2007; 78(5): 1441-57.
  51. Izard CE, King KA, Trentacosta CJ, Morgan JK, Laurenceau JP, Krauthamer-Ewing ES, Finlon KJ. Accelerating the development of emotion competence in Head Start children: Effects on adaptive and maladaptive behavior. *Development and psychopathology*. 2008; 20(1): 369-97.
  52. Campbell F, Conti G, Heckman JJ, Moon SH, Pinto R, Pungello E, Pan Y. Early childhood investments substantially boost adult health. *Science*. 2014; 343(6178): 1478-85.
  53. Gertler P, Heckman J, Pinto R, Zanolini A, Vermeersch C, Walker S, Chang SM, Grantham-McGregor S. Labor market returns to an early childhood stimulation intervention in Jamaica. *Science*. 2014; 344(6187): 998-1001.
  54. Baker JK, Fenning RM, Crnic KA. Emotion socialization by mothers and fathers: Coherence among behaviors and associations with parent attitudes and children's social competence. *Social Development*. 2011; 20 (2): 412-30.
  55. Cabrera NJ, Ryan RM, Mitchell SJ, Shannon JD, Tamis-LeMonda CS. Low-income, nonresident father involvement with their toddlers: variation by fathers' race and ethnicity. *Journal of Family Psychology*. 2008; 22(4): 643.
  56. Roskam I, Meunier JC, Stievenart M. Do mothers and fathers moderate the influence of each other's self-efficacy beliefs and parenting behaviors on children's externalizing behavior? *Journal of Child and Family Studies*. 2016; 25: 2034-2045.
  57. Flouri E. Fathers' behaviors and children's psychopathology. *Clinical Psychology Review*. 2010; 30 (3): 363-369.
  58. Cabrera NJ. Father involvement, father-child relationship, and attachment in the early years. *Attachment & human development*. 2020; 22(1): 134-138.
  59. Cabrera NJ, Karberg E, Malin JL, Aldoney D. The magic of play: Low-income mothers' and fathers' playfulness and children's emotion regulation and vocabulary skills. *Infant Mental Health Journal*. 2017; 38(6): 757-771.
  60. Cabrera NJ, Shannon JD, West J, Brooks-Gunn J. Parental interactions with Latino infants: Variation by country of origin

- and English proficiency. *Child development*. 2006; 77(5): 1190-1207.
61. Martin A, Ryan RM, Brooks-Gunn J. When fathers' supportiveness matters most: Maternal and paternal parenting and children's school readiness. *Journal of family psychology*. 2010; 24(2): 145.
  62. Neppl TK, Wedmore H, Senia JM, Jeon S, Diggs ON. Couple interaction and child social competence: The role of parenting and attachment. *Social Development*. 2019; 28(2): 347-363.
  63. Pinto A, Veríssimo M, Gatinho A, Santos AJ, Vaughn BE. Direct and indirect relations between parent-child attachments, peer acceptance, and self-esteem for preschool children. *Attachment & human development*. 2015; 17 (6): 586-598.
  64. Paquette D. Theorizing the father-child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human development*. 2004; 47 (4): 193-219.
  65. Hazen NL, McFarland L, Jacobvitz D, Boyd-Soisson E. Fathers' frightening behaviours and sensitivity with infants: Relations with fathers' attachment representations, father-Infant attachment, and children's later outcomes. In *Emerging topics on father attachment 2014*. Routledge.
  66. Jacobvitz D, Aviles AI, Aquino GA, Tian Z, Zhang S, Hazen N. Fathers' sensitivity in infancy and externalizing problems in middle childhood: the role of coparenting. *Frontiers in psychology*. 2022; 13: 805188.
  67. Grossmann K, Grossmann KE. Essentials when studying child-father attachment: A fundamental view on safe haven and secure base phenomena. *Attachment & Human Development*. 2020; 22 (1): 9-14.
  68. Easterbrooks M, Raskin M, McBrien SF. Father Involvement and Toddlers' Behavior Regulation: Evidence from a High Social Risk Sample. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*. 2014; 12 (1).
  69. Groh AM, Fearon RP, van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ, Roisman GI. Attachment in the early life course: Meta-analytic evidence for its role in socioemotional development. *Child Development Perspectives*. 2017; 11(1): 70-76.
  70. Currie J, Almond D. Human capital development before age five. In *Handbook of labor economics 2011*; 4: 1315-1486.
  71. Attanasio OP. The determinants of human capital formation during the early years of life: Theory, measurement, and policies. *Journal of the European Economic Association*. 2015; 13 (6): 949-997.
  72. Knudsen EI. Sensitive periods in the development of the brain and behavior. *Journal of cognitive neuroscience*. 2004; 16(8): 1412-1425.
  73. Knudsen EI, Heckman JJ, Cameron JL, Shonkoff JP. Economic, neurobiological, and behavioral perspectives on building America's future workforce. *Proceedings of the national Academy of Sciences*. 2006; 103(27): 10155-10162.
  74. Black MM, Walker SP, Fernald LC, Andersen CT, DiGirolamo AM, Lu C, McCoy DC, Fink G, Shawar YR, Shiffman J, Devercelli AE. Early childhood development coming of age: science through the life course. *The Lancet*. 2017; 389(10064): 77-90.
  75. Francesconi M, Heckman JJ. Child development and parental investment: Introduction. *The Economic Journal*. 2016; 126(596): F1-27.
  76. Luo R, Jia F, Yue A. Parental attitudes, behavior and developmental delays in children aged 6-18 months: evidence from rural China. REAP Working Paper, Rural Education Action Program, Stanford University, Stanford, CA. 2016.
  77. Topping K, Dekhinet R, Zeedyk S. Parent-infant interaction and children's language development. *Educational Psychology*. 2013; 33(4): 391-426.
  78. Cabrera NJ, Coll CG. Latino fathers: Uncharted territory in need of much exploration. New York: John Wiley & Sons, 2004.
  79. Leavell AS, Tamis-LeMonda CS, Ruble DN, Zosuls KM, Cabrera NJ. African American, White and Latino fathers' activities with their sons and daughters in early childhood. *Sex*

- roles. 2012; 66: 53-65.
80. Pleck JH. Paternal involvement. The role of the father in child development. 2010; 58.
  81. Wang L, Li H, Dill SE, Zhang S, Rozelle S. Does paternal involvement matter for early childhood development in rural China?. *Applied Developmental Science*. 2022; 26(4): 741-765.
  82. Cabrera NJ, Shannon JD, Tamis-LeMonda C. Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-K. *Applied Development Science*. 2007; 11(4): 208-213.
  83. Duursma AE. The effects of fathers' and mothers' reading to their children on language outcomes of children participating in early head start in the United States. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*. 2014; 12(3): 283-302.
  84. Duursma E, Pan BA, Raikes H. Predictors and outcomes of low-income fathers' reading with their toddlers. *Early Childhood Research Quarterly*. 2008; 23 (3): 351-365.
  85. Fitzgerald HE, Bocknek EL. Fathers, children, and the risk-resilience continuum. *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives*. 2013:168-185.
  86. Lamb ME, editor. *The role of the father in child development*. John Wiley & Sons; 2004.
  87. Meuwissen AS, Carlson SM. Fathers matter: The role of father parenting in preschoolers' executive function development. *Journal of experimental child psychology*. 2015; 140:1-5.
  88. Raikes H, Green BL, Atwater J, Kisker E, Constantine J, Chazan-Cohen R. Involvement in Early Head Start home visiting services: Demographic predictors and relations to child and parent outcomes. *Early Childhood Research Quarterly*. 2006; 21(1): 2-4.
  89. Rodriguez ET, Tamis-LeMonda CS, Spellmann ME, Pan BA, Raikes H, Lugo-Gil J, Luze G. The formative role of home literacy experiences across the first three years of life in children from low-income families. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2009; 30(6): 677-694.
  90. Shears J, Robinson J. Fathering attitudes and practices: Influences on children's development. *Child Care in Practice*. 2005; 11(1): 63-79.
  91. Cowan PA, Cowan CP, Pruett MK, Pruett K, Wong JJ. Promoting fathers' engagement with children: Preventive interventions for low-income families. *Journal of Marriage and Family*. 2009; 71(3): 663-679.
  92. Pancsofar N, Vernon-Feagans L. Mother and father language input to young children: Contributions to later language development. *Journal of applied developmental psychology*. 2006; 27 (6): 571-587.
  93. Bureau JF, Deneault AA, Yurkowski K. Preschool father-child attachment and its relation to self-reported child socioemotional adaptation in middle childhood. *Attachment & human development*. 2020; 22(1): 90-104.
  94. Kochanska G, Kim S. Early attachment organization with both parents and future behavior problems: From infancy to middle childhood. *Child development*. 2013; 84 (1): 283-296.
  95. Goffin KC, Boldt LJ, Kochanska G. A secure base from which to cooperate: Security, child and parent willing stance, and adaptive and maladaptive outcomes in two longitudinal studies. *Journal of abnormal child psychology*. 2018; 46: 1061-1075.
  96. Putnick DL, Bornstein MH, Lansford JE, Malone PS, Pastorelli C, Skinner AT, Sorbring E, Tapanya S, Uribe Tirado LM, Zelli A, Alampay LP. Perceived mother and father acceptance-rejection predict four unique aspects of child adjustment across nine countries. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2015; 56(8): 923-932.
  97. Ochi M, Fujiwara T. Paternal childcare in early childhood and problematic behavior in children: a population-based prospective study in Japan. *BMC pediatrics*. 2021; 21: 1-3.
  98. Kroll ME, Carson C, Redshaw M, Quigley MA. Early father involvement and subsequent child behaviour at ages 3, 5 and 7 years: Prospective analysis of the UK millennium cohort study. *PloS one*. 2016; 11(9): e0162339.
  99. Baxter J, Smart D. *Fathering in Australia among couple families with young children*. Australian Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs,

- Occasional Paper. 2011; (37).
100. Lewis SN, West AF, Stein A, Malmberg LE, Bethell K, Barnes J, Sylva K, Leach P, Families, Children and Child Care (FCCC) project team. A comparison of father–infant interaction between primary and non-primary care giving fathers. *Child: care, health and development*. 2009; 35 (2): 199-207.
  101. Landry SH, Smith KE. Maternal sensitivity and responsiveness: A conceptual framework with empirical evidence. New York: Nova Science Publishers, 2011.
  102. Kok R, Linting M, Bakermans-Kranenburg MJ, van IJzendoorn MH, Jaddoe VW, Hofman A, Verhulst FC, Tiemeier H. Maternal sensitivity and internalizing problems: Evidence from two longitudinal studies in early childhood. *Child Psychiatry & Human Development*. 2013; 44: 751-765.
  103. Van Zeijl J, Mesman J, Van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ, Juffer F, Stolk MN, Koot HM, Alink LR. Attachment-based intervention for enhancing sensitive discipline in mothers of 1-to 3-year-old children at risk for externalizing behavior problems: a randomized controlled trial. *Journal of consulting and clinical psychology*. 2006; 74 (6): 994.
  104. Mattanah JF. Parental psychological autonomy and children's academic competence and behavioral adjustment in late childhood: More than just limit-setting and warmth. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982). 2001; 355-376.
  105. Hennigar A, Cabrera NJ, Chen Y. The role of fathers and their young children's social development. *Handbook of fathers and child development: Prenatal to preschool*. 2020; 339-355.
  106. Rodrigues M, Sokolovic N, Madigan S, Luo Y, Silva V, Misra S, Jenkins J. Paternal sensitivity and children's cognitive and socioemotional outcomes: A meta-analytic review. *Child Development*. 2021; 92 (2): 554-577.
  107. Deneault AA, Bakermans-Kranenburg MJ, Groh AM, Fearon PR, Madigan S. Child-father attachment in early childhood and behavior problems: A meta-analysis. *New Directions for Child and Adolescent Development*. 2021; 2021(180): 43-66.
  108. Hoffman, J. Father factors: What social science research tells us about fathers and how to work with them. Father Involvement Research Alliance at the University of Guelph, Canada, 2011.
  109. George, C., & Solomon, J. The caregiving system: A behavioral systems approach to parenting. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, 2nd ed. The Guilford Press, 2008.
  110. Howard, Kimberly S. Paternal Attachment, Parenting Beliefs and Children's Attachment. *Early Child Development and Care*. 2010; 180(1–2): 157–171.
  111. Palkovitz, R., & Hull, J. Toward a resource theory of fathering. *Journal of Family Theory & Review*. 2018; 10(1): 181–198.
  112. Howe, D., Brandon, M., Hinings, D., & Schofield, G. *Attachment Theory, Child Maltreatment and Family Support: A Practice and Assessment Model*. Macmillan. 1999.